

**Харагірло Віра Єгорівна,
завідувач відділу педагогічних технологій,
старший викладач кафедри педагогіки та
психології професійної освіти Інституту
післядипломної освіти інженерно-
педагогічних працівників (м. Донецьк) ДВНЗ
«Університет менеджменту освіти»**

МОДЕЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОЇ ШКОЛИ

***Анотація.** У статті обґрунтовано необхідність оновлення освіти на засадах інноваційного розвитку. Зазначається, що провідним чинником підвищення ефективності навчального процесу є впровадження інноваційних технологій. Розглянуто теоретико-методологічні засади, принципи моделювання інноваційної діяльності педагогів професійної школи. Представлено авторську модель інноваційної діяльності педагогів професійно-технічних навчальних закладів, яка спирається на реалізацію андрагогічних принципів, що дає змогу підвищити ефективність навчального процесу для дорослих, а також створити умови для диференційованого особистісно орієнтованого підходу до кожного педагогічного працівника, максимальні можливості для розвитку творчого потенціалу особистості.*

***Ключові слова:** модель інноваційної діяльності, педагогічна інновація, андрагогічні принципи моделювання, психолого-педагогічна компетентність.*

Харагірло Вера Егоровна

МОДЕЛИРОВАНИЕ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПЕДАГОГОВ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ШКОЛЫ

***Аннотация.** В статье обоснована необходимость обновления образования на основе инновационного развития. Отмечается, что ведущим фактором повышения эффективности учебного процесса является внедрение инновационных технологий. Рассмотрены теоретико-методологические основы, принципы моделирования инновационной деятельности педагогов профессиональной школы. Представлена авторская модель инновационной деятельности педагогов профессионально-технических учебных заведений, которая опирается на реализацию андрагогических принципов, что позволяет повысить эффективность учебного процесса для взрослых, а также создать условия для дифференцированного личностно ориентированного подхода к каждому педагогическому работнику, максимальные возможности для развития творческого потенциала личности.*

***Ключевые слова:** модель инновационной деятельности, педагогическая инновация, андрагогические принципы моделирования, психолого-педагогическая компетентность.*

Harahyrlo Vera Ehorivna

MODELING PROFESSIONAL WORK OF TEACHERS PROFESSIONAL SCHOOLS

Abstract. *In this paper the necessity of updating education on the basis of innovation is justified. It is noted that the leading factor in improving the learning process is the introduction of innovative technologies. The theoretical and methodological principles, principles of modeling innovative activities of professional schools' teachers are considered. Author's model of teachers' innovative activities of vocational schools is presented, which is based on the implementation of andragogical principles that can improve the effectiveness of the learning process for adults as well as creating conditions for differentiated student-centered teaching approach to each pedagogical employee, the maximum of opportunities for the development of creative potential.*

Key words: *model innovation, pedagogical innovation, andragogical principles of modeling, psychological and pedagogical competence.*

Постановка проблеми

Актуальність проблеми дослідження. На сучасному етапі становлення і розвитку освіти в Україні потрібні освітянські кадри з високим рівнем професіоналізму, інноваційним стилем науково-педагогічного мислення, педагоги, які готові до схвалення творчих рішень. Формувати їхнє сприйняття освітніх інновацій, сприяти розвитку їхнього креативного мислення, бажання брати участь в обговоренні проблем і моделюванні педагогічного процесу, постійно самовдосконалюватися покликані інститути післядипломної освіти.

Висока ефективність підвищення кваліфікації педагогічних працівників досяжна лише тоді, коли ґрунтується на компетентнісному підході, на знанні реальних потреб педагога, його особистої зацікавленості до впровадження інновацій. В умовах оновленої освітньої парадигми вирішення проблеми методичного супроводу інноваційної діяльності педагога професійної школи, формування його готовності до впровадження інновацій, на нашу думку, є актуальною.

Аналіз останніх досліджень та публікацій

Реалізація концептуальних положень досліджень таких учених, як Н. Ничкало, В. Олійника, В. Лугового, Н. Клокар, І. Дічківської, О. Савченко, І. Жерносека, О. Пометун, Л. Ващенко, Є. Чернишової, Г. Єльнікової, Л. Сергєєвої та ін. сприяла становленню навчальних закладів інноваційного типу, формуванню інноваційного способу діяльності педагогів, утвердженню поряд із традиційними, альтернативних педагогічних концепцій і систем.

Проведений аналіз наукових праць з питань педагогічної інноватики допоміг виявити її стан і проблеми, які висувуються перед педагогічною теорією та практикою, оскільки пошуки шляхів модернізації освіти виходять за межі нормованої діяльності і спрямовуються на прорив. При цьому «розширюється експансія зарубіжних нововведень, ігноруються українські освітні й культурні традиції»

(Л. Пуховська)⁷, відбувається неусвідомлене перенесення нової термінології в сучасний контекст, що вносить неоднозначність у процеси педагогічного спілкування у науковому та реальному житті школи (О. Сухомлинська)¹⁰, спостерігається низький рівень професійної готовності педагогів до змін (О. Савченко)⁸, здатності до проектування педагогічних новацій та інноваційного середовища.

Поряд із незаперечними досягненнями у сфері педагогічної інноватики, подальший розвиток української освіти стримується внаслідок недостатньої вирішеності завдань наукового характеру. В. Кремень відзначає, що «масова практика інноваційного руху в освіті з усією гостротою пред'явила рахунок педагогічній науці, її пояснювально-перетворювальному потенціалу. Природне бажання педагогів-новаторів обіпертися на цілісний науковий фундамент виявляється часто-густо незадоволеним через об'єктивну незавершеність сучасного педагогічного знання»⁵.

Необхідність оновлення освіти на засадах інноваційного розвитку відповідно до змін у технологіях та цінностях педагогічної сфери, на думку Н. Ничкало, «вимагає опрацювання на теоретико-методологічному, дидактичному, психологічному, фінансово-економічному, управлінському та інших рівнях таких підходів і рішень, які б відповідали вимогам сьогодення і водночас мали б випереджувальний характер, були б перспективними»⁶.

Отже, нові вимоги до якості управлінської діяльності, специфіка управління інноваційними процесами в професійно-технічній та вищій освіті потребують наукового обґрунтування сутності і механізмів узгодження різних рівнів інновацій, що відбуваються, їх упорядкування і наукової підтримки з метою створення і розвитку керованого інноваційного середовища в контексті можливостей регіону та окремого навчального закладу.

Мета статті: розкрити методичні засади і принципи моделювання інноваційної діяльності педагогів професійно-технічної освіти на основі компетентнісного підходу.

Виклад основного матеріалу

У сучасних умовах в Україні відбувається пошук нових прогресивних форм реалізації професійно-технічної освіти, що пов'язано з відмовою від стереотипів і застарілих поглядів та підходів до проектування, планування та організації навчально-виховного і навчально-виробничого процесів. Сучасні вимоги до якості трудових ресурсів потребують переважно інноваційних підходів до їх підготовки, високого професіоналізму педагогічних працівників та керівників навчальних закладів системи ПТО.

⁷ Пуховська Л. П. Професійний розвиток учителів у світовому та європейському освітньому просторі / Л. П. Пуховська // Шлях освіти. — 2008. — № 2. — С. 16–19.

¹⁰ Сухомлинська О. Проблеми розвитку особистості в історичному контексті психології та педагогіки / О. Сухомлинська // Шлях освіти. — 2005. — № 1. — С. 41–45.

⁸ Савченко О. Я. Шкільна освіта як замовник підготовки майбутнього вчителя / О. Я. Савченко // Рідна школа. — 2007. — № 5. — С. 5–8.

⁵ Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні — інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. — К. : Грамота, 2005. — 447 с.

⁶ Ничкало Н. Г. Професійна освіта і навчання у XXI столітті / Н. Г. Ничкало // Проблеми інженерно-педагогічної освіти. — 2003. — № 5. — С. 4.

Інновації в освіті — процес творення, запровадження та поширення в освітній практиці нових ідей, засобів, педагогічних та управлінських технологій, у наслідок чого підвищуються показники або рівні досягнень структурних компонентів освіти, відбувається перехід системи до якісно вищого стану. Термін «інновація» має комплексне значення, оскільки складається з двох форм: власне, ідеї та процесу її практичної реалізації. Інновації в освіті є закономірним явищем, динамічним за характером і розвивальним за результатом. Їх запровадження дає змогу вирішити суперечності між старою системою і потребами в якісно новій освіті.

Проблема моделювання професійної діяльності розглядається в наукових працях І. Зязюна, В. Давидова, Є. Смирнова, Н. Ничкало, Б. Гершунського та ін. У наукових працях відомого вітчизняного вченого І. Зязюна проаналізовано такі мікромоделі діяльності педагога, як формувальна, активізуюча, розвивальна, особистісна, збагачувальна і вільна, професійне навчання педагогів відображає розвивальна модель (В. Давидов, Є. Смирнова, Б. Гершунський та ін.). Гнучкість цієї моделі забезпечується зміною способів діяльності, а також рівнів активності та самостійності суб'єктів навчання.

Багатоаспектна і різнобічна діяльність педагога професійної школи передбачає наявність у нього адекватних цілей діяльності, достатньо широких за обсягом і глибоких знань, які за ступенями зменшення значущості можна ранжувати, згідно зі С. Скулябиною⁹, але з певними змінами і доповненнями:

- спеціальні знання, які об'єднують теорії, що розкривають і пояснюють закономірності техніки, технології конкретного виробництва чи сфери послуг;
- педагогічні знання, які є сукупністю теорій, що пояснюють закономірності процесів виховання, розвитку й навчання учнів;
- психологічні знання, які об'єднують теорії, що розкривають закономірності психічних процесів, станів і властивостей особистості;
- загальноінженерні або політехнічні знання, які розкривають основи таких загальнотехнічних дисциплін, як опір матеріалів, деталі машин, матеріалознавство, технічне креслення, охорона праці, електротехніка, енергетика, екологія тощо;
- знання охорони праці, зокрема правил безпечного та нешкідливого виконання роботи;
- фізіолого-гігієнічні знання, які об'єднують теорії, пов'язані з особливостями організму людини та його взаємодією з довкіллям;
- філософсько-економічні знання, які об'єднують закономірності економічного розвитку, маркетинг, а також філософське узагальнення явищ і процесів, їх методологічне підґрунтя;
- знання теорії управління, менеджменту.

Як підкреслюють Г. Балл та І. Зязюн, педагога потрібно розглядати як суб'єкта гуманістично орієнтованої освіти, який не є головною діючою особою в групі учнів, а стає організатором самостійного навчального пізнання учнів і режисером їхньої взаємодії з навчальним матеріалом, один з одним та з педагогом. Педагог повинен

⁹ Скулябина С. А. Научные основы отбора содержания знаний, необходимых мастеру производственного обучения / С. А. Скулябина // Научные основы разработки модели деятельности мастера производственного обучения среднего профтехучилища : сб. науч. тр. — Л. : ВНИИ профтехобразования, 1981. — С. 55–63.

бути не тільки фахівцем, який має професійні знання, вміння і навички, володіє методами, засобами і навчальними технологіями, а й професіоналом, який володіє, крім того, цінностями, ідеалами і взагалі цілісною професійною культурою^{1;2}.

Отже, модель інноваційної діяльності педагога професійного навчання — це узагальнений взірець професіонала, нормативне уявлення про зміст сьогоденної та перспективної діяльності фахівця, який відповідає вимогам особистісно-діяльнісної парадигми освіти. Концептуальна модель діяльності педагога повинна бути прогностичною й належати до класу інфологічних (розвивальних) моделей, які описують діяльність і розвиток ідеального фахівця, тобто такого, яким він повинен бути для певних суспільно-економічних умов у межах конкретного історичного періоду^{3;4}.

У змісті моделі інноваційної діяльності педагога професійного навчання мають розглядатися такі компоненти:

- мотиваційний, спрямований на формування в учнів мотивів навчання за конкретною професією з метою формування професійно важливих і соціально значущих якостей і властивостей особистості, які необхідні для майбутньої успішної професійної діяльності;
- адаптаційний, спрямований на практичну реалізацію принципу доступності змісту навчання, на пристосування змісту освіти до рівня розуміння учня;
- стимулятивний, пов'язаний з необхідністю стимулювати (спонукати до дій) учня в процесі навчання і виховання; стимули можуть бути матеріальні, моральні, адміністративні;
- кібернетичний, пов'язаний зі здійсненням процесу управління учінням, розвитком і вихованням учня, а саме такі функції, як планування, організація, регулювання, контроль, облік, аналіз;
- технологічний, який містить дії педагога щодо перетворювання способів, що використовуються (методів, засобів і форм організації) навчання і виховання учнів на педагогічну технологію, яка забезпечує гарантований результат навчання;
- діагностичний, пов'язаний з оцінюванням ступеня досягнення мети заняття та визначення рівня знань, умінь і навичок учня (освітніх продуктів), а також ступеня засвоєння ним способів теоретичної та практичної діяльності;
- комунікативний, який містить дії педагога, пов'язані з установами педагогічно доцільних взаємин з учнями, їхніми батьками, колегами по роботі, адміністрацією в процесі безпосередньої взаємодії з ними для вирішування педагогічних завдань і проблем.

¹ Балл Г. О. Гуманізація загальної та професійної освіти: суспільна актуальність і психолого-педагогічні орієнтири / Г. О. Балл // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: моногр. ; за ред. І. А. Зязюна. — К. : Віпол, 2000. — С. 134–157.

² Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: моногр. ; за ред. І. А. Зязюна. — К. : Віпол, 2000. — С. 11–57.

³ Костюченко М. П. Аналіз існуючих моделей неперервної професійної освіти / М. П. Костюченко // Управління якістю професійної освіти: зб. матеріалів 2-ї міжнар. наук.-практ. конф. — Донецьк : ДІПО ІПП, 2002. — Ч. 3. — С. 19–22.

⁴ Костюченко М. П. Концептуальна модель діяльності педагога професійного навчання в системі неперервної освіти / М. П. Костюченко // Післядипломна освіта педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів у системі неперервної освіти: теорія, досвід, перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. — Донецьк : ДІПО ІПП, 2006. — Зб. 1. — С. 96–102.

Залучення педагога до інноваційної діяльності може бути наслідком дії різноманітних чинників. Часто до неї спонукає невдоволеність методиками, результатами особистої праці, освоєння нових знань, особливо у суміжних сферах, осмислення і якісно нове бачення особистої життєвої місії, іноді — творче осяяння, яке, як правило, є результатом тривалого пошуку й аналізу здобутого на цьому шляху. Певною мірою ефективний і зовнішній організаційний вплив, тобто цілеспрямоване використання різноманітних форм залучення педагога до інноваційної діяльності, до яких належать:

- педагогічні ради, «круглі столи», дискусії;
- ділові, евристичні ігри з генерування нових педагогічних ідей;
- творча діяльність педагогів у методичних об'єднаннях;
- участь у науково-практичних конференціях;
- заняття на спеціальних курсах підвищення кваліфікації;
- самостійна дослідницька, творча робота над темою, проблемою;
- участь у колективній експериментально-дослідницькій роботі у межах спільної проблеми, над якою працюють педагоги навчального закладу.

Пріоритетним напрямом роботи Інституту післядипломної освіти інженерно-педагогічних працівників (м. Донецьк) ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» є пошук шляхів упровадження новітніх педагогічних технологій у навчально-виховний процес. З цією метою в інституті створено спеціальний підрозділ — відділ педагогічних технологій. Співробітниками відділу було проведено експериментальне дослідження, в межах якого:

- зроблено аналіз існуючого стану інноваційної діяльності педагогічних працівників ПТНЗ у контексті неперервної освіти;
- розроблено принципи моделювання інноваційної діяльності педагогічних працівників на основі компетентнісного підходу;
- запропоновано модель інноваційної діяльності педагога професійної школи.

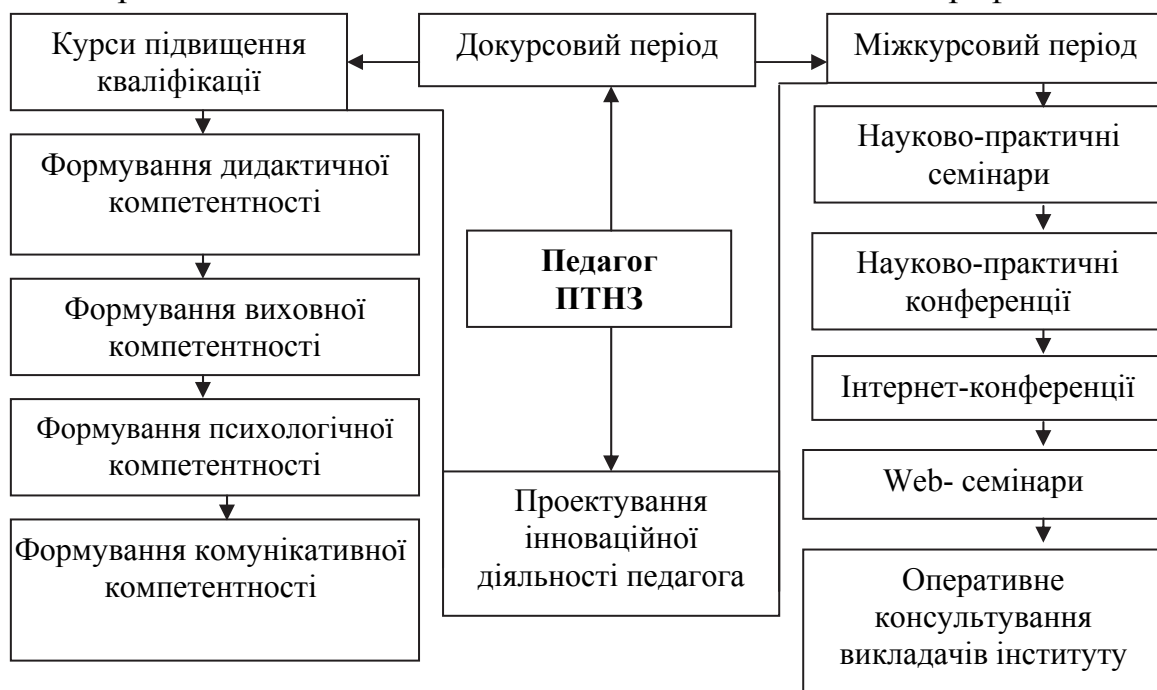

Рис. Модель інноваційної діяльності педагога професійної школи

Перевагами запропонованої індивідуальної моделі інноваційної діяльності педпрацівників ПТНЗ слід вважати:

- більш повну реалізацію андрагогічних принципів, що дає змогу підвищити ефективність навчального процесу для дорослих;
- створення умов для диференційованого особистісно орієнтованого підходу до кожного педагогічного працівника;
- максимальні можливості для розвитку творчого потенціалу особистості;
- можливість практичного відтворення набутих знань та умінь в умовах реального навчально-виховного процесу, коригування їх відповідно до специфіки професійного спрямування слухачів;
- підвищення мотивації та відповідальності за кінцевий результат навчального процесу;
- зацікавленість у слухачах у подальшому посадовому зростанні, яке пов'язане з підвищенням рівня їхньої компетентності;
- максимальна індивідуалізація у питаннях відбору змісту та технології навчання, можливість підвищення професійної компетентності слухачів відповідно до особистісних потреб у зручні для них терміни, самостійне визначення ними періодичності підвищення кваліфікації;
- широкі можливості для використання інтерактивних Інтернет-технологій та дистанційного навчання на всіх етапах навчального процесу.

Підготовка педпрацівників ПТНЗ до впровадження інноваційних технологій у навчально-виховний процес означає розвиток їхньої психолого-педагогічної компетентності, яка містить дидактичну, виховну, психологічну, комунікативну, емоційну, методичну компетентності тощо.

Висновки

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу, ми дійшли висновку, що умовами формування професійної готовності педагогів до впровадження інноваційних педагогічних технологій у навчально-виховний процес є такі:

- самоосвітня творча педагогічна діяльність у докурсовий період;
- удосконалення психолого-педагогічної компетентності на курсах підвищення кваліфікації в ПО ІПП УМО;
- обмін педагогічним досвідом з питань упровадження інновацій у міжкурсовий період (участь у науково-практичних семінарах, конференціях, web-семінарах тощо);
- створення інноваційного середовища в навчальних закладах І рівня акредитації.
- мотивація готовності педагога до інноваційної діяльності.
- удосконалення методичної компетентності (робота методичних секцій навчальних закладів, проведення педагогічних читань, участь педагогів у конкурсах «Найкращий викладач року» тощо).

- спільна робота ІПО ІПІ УМО, обласних навчально-методичних центрів, закладів професійної освіти щодо удосконалення навчально-виховного процесу шляхом упровадження інноваційних педагогічних технологій.

Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі є апробація моделі інноваційної діяльності педагогів професійної школи на базі професійно-технічних училищ Донецької області, а також вивчення залежності готовності педагогів до інноваційної діяльності від рівня їхньої професійної компетентності.

Список використаних джерел

1. Балл Г. О. Гуманізація загальної та професійної освіти: суспільна актуальність і психолого-педагогічні орієнтири / Г. О. Балл // *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: моногр.*; за ред. І. А. Зязюна. — К.: Віпол, 2000. — С. 134–157.

2. Зязюн І. А. Інтелектуально творчий розвиток особистості в умовах неперервної освіти / І. А. Зязюн // *Неперервна професійна освіта: проблеми, пошуки, перспективи: моногр.*; за ред. І. А. Зязюна. — К.: Віпол, 2000. — С. 11–57.

3. Костюченко М. П. Аналіз існуючих моделей неперервної професійної освіти / М. П. Костюченко // *Управління якістю професійної освіти: зб. матеріалів 2-ї міжнар. наук.-практ. конф.* — Донецьк: ДІПО ІПІ, 2002. — Ч. 3. — С. 19–22.

4. Костюченко М. П. Концептуальна модель діяльності педагога професійного навчання в системі неперервної освіти / М. П. Костюченко // *Післядипломна освіта педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів у системі неперервної освіти: теорія, досвід, перспективи: матеріали міжнар. наук.-практ. конф.* — Донецьк: ДІПО ІПІ, 2006. — Зб. 1. — С. 96–102.

5. Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні — інноваційні аспекти. Стратегія. Реалізація. Результати / В. Г. Кремень. — К.: Грамота, 2005. — 447 с.

6. Ничкало Н. Г. Професійна освіта і навчання у ХХІ столітті / Н. Г. Ничкало // *Проблеми інженерно-педагогічної освіти.* — 2003. — № 5. — С. 4.

7. Пуховська Л. П. Професійний розвиток учителів у світовому та європейському освітньому просторі / Л. П. Пуховська // *Шлях освіти.* — 2008. — № 2. — С. 16–19.

8. Савченко О. Я. Шкільна освіта як замовник підготовки майбутнього вчителя / О. Я. Савченко // *Рідна школа.* — 2007. — № 5. — С. 5–8.

9. Скулябіна С. А. Научные основы отбора содержания знаний, необходимых мастеру производственного обучения / С. А. Скулябіна // *Научные основы разработки модели деятельности мастера производственного обучения среднего профтехучилища: сб. науч. тр.* — Л.: ВНИИ профтехобразования, 1981. — С. 55–63.

10. Сухомлинська О. Проблеми розвитку особистості в історичному контексті психології та педагогіки / О. Сухомлинська // *Шлях освіти.* — 2005. — № 1. — С. 41–45.

MODELING PROFESSIONAL WORK OF TEACHERS PROFESSIONAL SCHOOLS

The necessity of updating education on the basis of innovative development was justified. Emphasized that at the present stage of development and education in Ukraine needed educational personnel with a high level of professionalism , innovative style of scientific and pedagogical thinking, teachers who are willing to accept creative solutions.

Determine that the main features of innovative pedagogical activities are personal approach , creative, experimental character , a concierge motivation to search for a new organization of the educational process .

To form their attitudes toward perceptions of educational innovations , promote their creative thinking , willingness to participate in the discussion of problems and modeling of educational process, Institutes of Continuing Education designed to improve continually.

The essence of innovative activities of professional school's teacher is analyzed and the conceptual foundations of modeling this activity are defined. Declared that the conceptual model of scientific and methodological competences' development in VET teaching employee post-graduate teacher education should be based on a predictive model of innovation activities VET teaching employee.

Author presents an innovative model of teachers professional schools, the benefits of which should indicate a full realization of andragogical principles that can improve the effectiveness of the learning process for adults, enabling differentiated student-centered teaching approach to each employee, the maximum opportunity to develop creative potential , the possibility of practical reproduction of acquired knowledge and skills in a real educational process, increase of motivation and responsibility for the outcome of the educational process.